

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Výukový materiál k předmětu:

AEB_34 Právní rámec záchraného archeologického výzkumu

- součást klíčové aktivity „3D Teoretická příprava, základy právního prostředí, managementu a realizace záchraného archeologického výzkumu“ projektu OP VK „Inovace výuky archeologie a muzeologie pro praxi v kontextu mezioborové a mezinárodní spolupráce“ reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0230, č. MI: 07.41.55

Vývoj právní úpravy památkové péče v českých zemích

1. Úvod

Z hlediska potřeb základní orientace v platné právní úpravě není ovšem možné vydělit pouze archeologickou problematiku, neboť ta má úzké vazby k ostatní problematice státní památkové péče. Rovněž není nezbytné sledovat vývoj právní úpravy památkové péče zevrubně od samého počátku. Naproti tomu současný stav naší památkové péče je poznamenán takovým množstvím reziduí z předchozích období, že některým okruhům této problematiky je třeba věnovat bližší pozornost, ačkoli se týká již v minulosti zrušených předpisů. U nich je proto věnována zejména pozornost těm institutům, které přímo souvisely s institucionalizací a rozsahem památkové ochrany, na rozdíl od ostatních, jejichž dopad na dnešní praxi je již zanedbatelný.

Pro účely této práce lze vymezit jednoduchou periodizaci, která se dosti podstatně odlišuje od politických dějin a forem státu na území českých zemí:

- nejstarší období sahá od 2. poloviny 18. století do roku 1941, je charakterizované roztržitostí předpisů a nedostatečným institucionálním zabezpečením
- období 1941 – 1958, kdy do značné míry přetrvávají nedostatky předchozího období, platí však nařízení vlády č. 274/1941 Sb. o archeologických památkách
- období 1958 – 1987 - účinnost zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách a předpisů, vydaných k jeho provedení
- od roku 1988 doposud - účinnost zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

2. Ochrana památek do roku 1941

2.1 Charakter ingerence státní moci do roku 1850

První projevy snah o určitou právní úpravu, týkající se kulturního dědictví, spadají do 2. poloviny 18. století, pod vlivem osvícenských myšlenek. V rámci racionalistických opatření osvícenského absolutismu došlo k přijetí konkrétních opatření v rámci habsburské monarchie v období vlády Marie Terezie. V rámci tereziánských reforem byl vydán dvorský dekret z 24. 2. 1776, později doplněný dekretem z 5. 3. 1812. Nad zájmem o kulturní hodnoty však stále ve skutečnosti převažoval fiskální zájem státu. Proto tyto předpisy upravovaly povinnosti nálezců starožitností, zejména starých mincí a předmětů z drahých kovů. Rakouský občanský zákoník z roku 1811, který u nás platil do roku 1950, upravoval problematiku nálezů

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„pokladu“, cenností v zemi, jejichž vlastník není znám. Nálezce měl ohlašovací povinnost, po stránce majetkoprávní náležely nalezené movité věci z jedné třetiny státu, nálezci a majiteli pozemku. Dalším okruhem regulovaných vztahů byla problematika vývozu a obchodu s uměleckými díly, které upravoval dekret dvorské kanceláře z 28. 12. 1818. Stanovil zákaz vývozu uměleckých děl a starožitností, které přispívají ke slávě státu a jejichž prodejem by mohla vzniknout těžko nahraditelná a podstatná ztráta. Dekret dvorské kanceláře z r. 1846 se týkal numismatických a archeologických nálezů. Nálezce je byl povinen ohlásit a měl nárok na polovinu hodnoty nálezů, druhá polovina náležela vlastníkovu pozemku.

2.2 Od zřízení Centrální komise do roku 1941

Určitým přelomem bylo zřízení tzv. Ústřední komise pro zajišťování a zachování stavebních památek byla zřízena nejvyšším rozhodnutím z 31. 12. 1850 při Ministerstvu obchodu, průmyslu a veřejných prací a prvního specializovaného orgánu tehdejší památkové péče (v literatuře často označované jako tzv. Centrální komise). Stanovy komise byly schváleny v roce 1853 a v roce 1859 byla převedena k Ministerstvu kultu a vyučování. S komisí spolupracoval pomocný sbor 120 místních konzervátorů a dopisovatelů. Zpočátku byla činnost komise zaměřena na nemovité památky, od roku 1872 byla její působnost rozšířena i na movité památky. V souvislosti s tím byl upraven její název, který nově zněl „Komise k vyhledávání a zachování uměleckých a historických památek“. V roce 1911 došlo k transformaci komise na odborný úřad, spojený s vědeckým ústavem pro výzkum a odbornou inventarizaci uměleckého majetku v monarchii. C. K. ústřední komise pro zachování památek měla vykonávat bezprostřední veřejnou péči s cílem, aby umělecké a historické památky byly vyhledány a zachovány. Závažný problém spočíval v tom, že tento orgán neměl výkonnou pravomoc, přičemž ochrana památek nebyla upravena zvláštním předpisem v síle zákona.

Archeologických nálezů a jejich dokumentace se týkal výnos českého místodržitelství z 1. 3. 1887, podobný výnos k ochraně uměleckých a historických památek byl vydán 19.9. 1897.

Ještě za Rakousko – uherské monarchie došlo k přijetí památkového zákona v roce 1881 pro Zalitavsko, tedy její „uherskou“ část, zahrnující mimo jiné území nynější Slovenské republiky. Podobně tomu bylo nejen v západoevropských (Francie 1887, Itálie 1902), ale také v balkánských zemích – Bulharsko 1889, Rumunsko 1892, Turecko již 1875. V těchto relativně zaostalých zemích byl samozřejmě silným impulzem k přijetí takového speciální právní úpravy zájem o početné antické památky na jejich území.

V předlitavské části Rakousko – uherské monarchie, do níž náležely české země, k přijetí památkového zákona však až do jejího zániku nedošlo, byť byly v tomto ohledu vykonávány přípravné práce. Ústřední komise zpracovala osnovu zákona, který byl předložen říšské radě v roce 1909 (tzv. Helfertův návrh) a přepracované znění bylo předloženo panské sněmovně v roce 1911 (tzv. Latourova osnova).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Po vzniku Československé republiky byl převzat právní řád zaniklé Rakousko – uherské monarchie, nicméně již 29. 10. 1918 stanovilo nařízení Národního výboru č. 13/1918 Sb. zákaz vývozu uměleckých a historických památek. Ani v období první samostatné Československé republiky nedošlo k přijetí speciálního zákona na ochranu památek, přestože byl takový předpis v 30. letech minulého století připravován.

3. Období 1941 - 1958

3.1 Vládní nařízení č. 274/1941 Sb. o archeologických památkách

Zvláštní předpis systematicky upravující problematiku archeologických výzkumů a nálezů u nás je staršího data než došlo k přijetí obecné právní úpravy památkové péče zvláštním zákonem. Po uvedených neúspěšných pokusech o přijetí zákona o ochraně památek bylo v době německé okupace za Protektorátu Čechy a Morava vydáno vládní nařízení č. 274/1941 Sb. z 12. června 1941 o archeologických památkách, které poprvé upravovalo otázky spojené s prováděním archeologických výzkumů a režim at' již výzkumy získaných nebo náhodných archeologických nálezů víceméně moderním způsobem.

Archeologické památky byly v ust. § 1 tohoto nařízení definovány jako "*výtvary lidských rukou nebo přírodniny užité člověkem, které pocházejí z doby pravěké a ranně historické, jsou nebo budou získávány výkopy nebo nahodilými nálezy a jejich zachování je ve veřejném zájmu pro jejich vědeckou, uměleckou nebo vlastivědnou hodnotu*". Po stránce věcné byl tedy předmět ochrany z dnešního hlediska vymezen poněkud úzce vzhledem k uvedené horní časové hranici, avšak to odpovídalo převažujícímu záběru tehdejší archeologie.

Ustanovení § 2 odst. 1 cit. předpisu stanovilo držitelům archeologické památky povinnost o ni řádně pečovat a podrobit se nařízení, které bylo vydáno příslušným úřadem na ochranu památky, nebo strpět opatření, která tento úřad za tím účelem provede.

Podle ust. § 2 odst. 2 tohoto vládního nařízení nebylo dovoleno archeologické památky bez souhlasu příslušného úřadu měnit ani ničit, přičemž změnou nemovité archeologické památky se rozuměla také změna jejího okolí, pokud by rušivě zasahovala do jejího dochovaného zjevu a stavu.

Vrcholným orgánem ve věcech ochrany, výzkumu a výkopů archeologických památek bylo ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO), jemuž byl podřízen Archeologický ústav, který byl oprávněn provádět výzkum archeologických památek a pečovat o jejich využití ve službách vědy a národní osvěty. Ochranu archeologických památek vykonávaly v obvodu své působnosti zemské úřady, které mohly v jednotlivých případech přenést výkon ochrany na okresní úřady. Významná byla okolnost, že Archeologickému ústavu bylo v ust. § 4 odst. 2 tohoto předpisu přiznáno zvláštní postavení, neboť zemské či okresní úřady byly povinny před svým rozhodnutím ve věcech ochrany archeologických památek povinny přibrat přednostu Archeologického ústavu nebo jeho zástupce jako úředního znalce. K provádění výkopů byl oprávněn výhradně Archeologický ústav. Muzea a jiné vědecké instituce, pokud disponovaly vědecky školenými odborníky, mohly provádět samostatné výkopy pouze se souhlasem Archeologického ústavu a za podmínek jím stanovených. V případě zahraničních muzeí či jiných vědeckých institucí bylo příslušné rozhodnout ministerstvo.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na pozemcích, které byly ve veřejné správě nebo veřejném užívání, bylo možné provádět výkopy jen v dohodě s příslušným úřadem. Na pozemcích, které nebyly ve veřejné správě, rozhodoval zemský úřad o podmínkách provedení výkopů, pokud nedošlo k dohodě s jejich držiteli. Režim náhodného nálezu archeologické památky byl upraven v ust. § 6 cit. předpisu. Nález musel být ohlášen Archeologickému ústavu nebo starostovi obce, případně četnické stanici nejpozději do druhého dne, přičemž nález a naleziště musely být ponechány beze změny až do ohledání zástupcem Archeologického ústavu, nejdéle však čtyři dny ode dne hlášení, pokud se tak mohlo stát bez újmy nálezce nebo bez značných nákladů a škod. Ohlašovací povinnost měl nálezce, případně vedoucí prací nebo ten, kdo měl pozemek v moci. V případě nebezpečí z prodlení mohl zástupce Archeologického ústavu zařadit na nalezišti vše, co bylo třeba pro okamžitou záchranu nálezce.

Podle ust. § 7 vládního nařízení č. 274/1941 Sb. movité archeologické památky získané výkopy připadaly do vlastnictví státu, ten však byl povinen nahradit vlastníku pozemku u archeologických památek z drahých kovů nebo jiných drahých surovin obecnou cenu hmoty. U nabývání vlastnictví k náhodným nálezům odkazovalo citované vládní nařízení na občanskoprávní předpisy.

Zemský úřad byl zmocněn nalezenou archeologickou památkou vykoupit za náhradu obecné ceny drahé suroviny a za přiměřenou náhradu vzniklých výdajů a škod, odměna mohla být vyšší pouze v případech hodných zvláštního zřetele.

Odevzdání nalezené archeologické památky mohl zemský úřad nařídit již před zaplacením náhrady.

Archeologické památky ve státním vlastnictví měly být zpravidla svěřovány veřejným sbírkám. Muzea a jiné vědecké instituce měly archeologické památky získané vlastními výkopy v trvalé úschově, pokud ministerstvo školství a národní osvěty v jednotlivých případech neučinilo jiné rozhodnutí.

Předpis počítal i s náhradou za škodu, která vznikla poškozenému prováděním rozhodnutí nebo opatření na ochranu archeologických památek. Podle ust. § 9 cit. předpisu v případech zvláštního zřetele hodných se přiznávala i náhrada ušlého zisku. Pokud by nedošlo k dohodě o náhradě, odkazoval předpis na příslušný okresní soud. Mimo výše uvedené případy nebylo možné nárok na náhradu majetkové újmy, vzniklé při provádění tohoto vládního nařízení, uplatnit.

Důrazné byly sankce za porušování tohoto nařízení. Ust. § 10 umožňovalo uložení poměrně vysoké pokuty, a to až do výše 300.000,- korun nebo dokonce trest vězení do šesti měsíců, dále pak bylo přípustné i propadnutí movité věci, která byla předmětem trestného činu, její hodnoty nebo ceny za tuto věc skutečně získanou.

Vládní nařízení č. 274/1941 Sb. nebylo, na rozdíl od většiny protektorátních předpisů, po osvobození zrušeno a platilo až do roku 1958.

V poválečném období samozřejmě představovala prioritu obnova významnějších památek, které utrpěly za války. Po organizační stránce zůstal orgánem veřejné správy někdejší Státní památkový úřad, vzniklý v roce 1920, který však byl opětovně rozdělen na dva samostatné

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

subjekty – státní památkový úřad v Praze pro Čechy a Státní památkový úřad v Brně pro zemi Moravskoslezskou, jako tomu bylo před německou okupací. Tyto úřady byly řízeny ministerstvem školství a osvěty.

3.2 Opatření z let 1945 - 1958

Období let 1945 – 1958 se vyznačovalo zejména na počátku převratnými hospodářskými a politickými změnami. Pro oblast ochrany kulturního dědictví a tedy i památkové péče měly zásadní význam především velké posuny majetkoprávní v návaznosti na skončení druhé světové války, jak vyplynuly zejména z dekretů presidenta republiky z roku 1945, jimiž byl konfiskován nepřátelský majetek a v jejichž důsledku došlo k nabytí velkého množství památek československým státem. Jako státní kulturní majetek přešly do státního vlastnictví stovky nemovitostí, mezi nimi také četné zámecké a hradní objekty s hodnotným mobiliářem. Zemské zřízení státní správy bylo zrušeno a nahrazeno soustavou národních výborů.

Tyto převratné tyto změny během několika prvních let poválečného Československa však kupodivu nebyly provázeny přijetím odpovídajících předpisů, které by komplexně řešily problematiku ochrany kulturních památek v nových podmínkách.

V důsledku toho zůstalo v platnosti opatření Stálého výboru č. 255/1938 Sb. o ochraně věcí umělecky nebo památkově zvláště hodnotných, které však upravovalo především problematiku vývozu a právě tak nařízení protektorátní vlády č. 274/1941 Sb. o archeologických památkách, které tak - poněkud paradoxně - představuje první skutečně moderní český předpis z oblasti památkové péče.

Významným organizačním krokem bylo přijetí zákona č. 137/1946 Sb. o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku. Tyto komise byly zřízeny dvě – v Praze a Bratislavě a byli v nich zástupci dotčených ústředních orgánů a odborní znalci.

Posláním komisí bylo organizovat odbornou správu státního kulturního majetku, pokud měl kulturní, uměleckou, historickou a vědeckou hodnotu, a jeho převzetí. Dále pak měly organizovat jeho odbornou správu, udržovat jej v řádném stavu a pečovat o jeho vhodné využití. Na věci prohlášené za tento státní kulturní majetek se vztahovala povinnost odevzdat je na požádání do správy těchto komisí. Národní kulturní komise přejímaly od roku 1947 přejímaly nejvýznamnější hrady, zámky, paláce a další památky jako státní kulturní majetek. Činnost národních kulturních komisí byla zaměřena na správu tohoto majetku, o výkon památkové péče v pravém slova smyslu nešlo, neboť příslušnými orgány zůstávaly Státní památkové úřady v Praze a Brně.

Výkon památkové péče se v tomto období neopíral o odpovídající právní předpisy, ani nebyl efektivním způsobem zabezpečen po stránce institucionální. Zákon o kulturních památkách, který měl řešit podrobnou úpravu památkové péče, byl zařazen do legislativního plánu na I. pololetí roku 1950. Přípravné práce však trvaly poměrně dlouho, neboť k přijetí zákona došlo až roku 1958.

Vládním nařízením č. 112/1951 Sb. o reorganizaci státní památkové péče bylo stanoveno, že veřejnou správu v oboru státní památkové péče vykonávají krajské národní výbory, šlo-li o otázky celostátního významu, ministerstvo školství, věd a umění. Národní kulturní komise

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

byly přeměněny na poradní sbory ministra, jmenování jejich členů bylo v působnosti vlády. Státní památkový úřady v Praze a v Brně, organizované ještě na zemském principu, byl zrušen a přeměněn na Státní památkový ústav. Podobně Památkový úřad se sídlem v Bratislavě byl přeměněn na Slovenský památkový ústav. Úkolem památkových ústavů byla odborná pomoc v oboru státní památkové péče, zejména při záchranných pracích a při propagaci památek, jakož i vědecké hodnocení kulturních památek a studium rozvíjení konzervačních metod. Naplňování tohoto nařízení vlády v praxi vážlo. Národní kulturní komise jako poradní sbory vůbec v jeho intencích nezačaly pracovat a vážla i činnost krajských národních výborů na tomto úseku. Přestože státního kulturního majetku přibývalo, nedostávalo se mu potřebné evidence, vyhodnocení a využití.

V témže roce byly vydány směrnice pro památkovou údržbu, jimiž měla být centralizovaným způsobem zajišťována péče o památkové objekty státního kulturního majetku (I.kategorie), objekty II. kategorie, městské památkové rezervace a rezervace lidové architektury.

V tomto období došlo také k vyhlášení 30 historických jader měst za městské památkové rezervace. Usnesení vlády z 11.7. 1950 mimo jiné ukládalo ministru techniky, aby v dohodě s ministrem školství, věd a umění usměrňoval plánování a provádění asanací a výstavby historických jader měst a obcí ve smyslu zákona č. 280/1949 Sb. Je pro tuto dobu příznačné, že k institucionalizaci památkových rezervací nedošlo obecně závazným předpisem s konkrétně stanoveným režimem. Cílem bylo v přísně centralistickém, plánovaném hospodaření zajistit pro asanace a rekonstrukce historických jader vybraných měst především dostatečné dodavatelské kapacity a finanční prostředky, nikoli však určení odpovídajícího režimu, zajišťujícího podmínky ochrany, bez něhož je v právním státě takováto plošná památková ochrana sotva představitelná.

Další reorganizace přišla v r. 1953, kdy byl sloučena Správa státního kulturního majetku, Státní fotoměřický ústav a Státní památkový ústav v jediný orgán, Státní památkovou správu, která byla řízena ministerstvem spojovala v sobě jak funkci výkonnou, tak úlohu odborného ústavu. Takový model ovšem nekorespondoval se soustavou národních výborů, proto byl ještě téhož roku opuštěn ve prospěch zřízení řídicího pracoviště v rámci ministerstva a památkového ústavu jako odborné organizace. Po stránce legislativní měla být tato problematika zajištěna přijetím zákona o kulturních památkách.

Významným organizačním krokem bylo v roce 1954 zřízení Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO), který pak sehrál významnou úlohu oblasti poznání historických staveb, neboť jím byl zpracován velký počet stavebněhistorických průzkumů (SHP).

Vládním nařízením č. 55/1954 Sb. o chráněné oblasti Pražského hradu, vydaným na základě zmocnění zákona č. 2/1954 Sb., o státním plánu rozvoje národního hospodářství republiky Československé na rok 1954 byla zajištěna ochrana Pražského hradu. Toto nařízení vlády stanovilo, že se vytváří chráněná oblast Pražského hradu k zabezpečení jeho řádné správy a ochrany. Objekty chráněné oblasti spravovala kancelář presidenta republiky, která též na území chráněné oblasti vykonávala veškerou správu v oboru státní památkové péče. Předpis ovšem prakticky předpokládal vyvlastnění všech objektů na tomto území, pokud nebyly v národním majetku. K vymezení chráněné oblasti byla zmocněna rada ústředního národního výboru hlavního města Prahy v dohodě s kancelářím presidenta republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento předpis zůstal v platnosti i přes později přijaté zákony, upravující problematiku památkové péče a dokonce po roce 1989 a přes svůj anachronický obsah sehrál významnou úlohu ve vleklém majetkoprávním sporu o katedrálu sv. Víta. Kancelář presidenta republiky však není orgánem státní památkové péče pro toto území, neboť to spadá do působnosti Magistrátu hlavního města Prahy.

4. Zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách

K zajištění ochrany kulturních památek zvláštním zákonem došlo na území dnešní České republiky až v roce 1958, tedy se značným zpožděním oproti okolním evropským státům.

Zákon upravoval zásady evidence a ochrany a kulturních památek, jejich konservace a obnov, jakož i jejich kulturního využití. Dále stanovil povinnosti vlastníků kulturních památek související s jejich údržbou, neobsahoval však žádná sankční ustanovení. Zákonem byl zřízen Státní ústav památkové péče (SÚPP, s ohledem na spojení s problematikou ochrany přírody SÚPPOP).

K provedení zákona byly vydány poměrně podrobné prováděcí předpisy, z nichž měly největší význam vyhláška MŠK č. 116/1959 Ú.I. o evidenci kulturních památek, vyhláška MŠK č. 117/1959 Ú.I. o národních kulturních památkách, vyhláška MŠK č. 181/1959 Ú.I. o památkových rezervacích a vyhláška MŠK č. 118/1959 Ú.I. o památkových ochranných pásmech.

4.1 Kulturní památky podle zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách

Zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách obsahoval definici kulturní památky, odlišnou od dnes platné právní úpravy. Podle ust. § 2 odst. 1 cit. zák. byl za kulturní památku (zákon dále užívá legislativní zkratky „památko“) považován „kulturní statek, který je dokladem historického vývoje společnosti, jejího umění, techniky, vědy a jiných oborů lidské práce a života, nebo jest jí bylo dochované historické prostředí sídlištních celků a architektonických souborů, anebo věc, která má vztah k význačným osobám a událostem dějin a kultury“.

Podle ust. § 2 odst. 2 cit. zák. byl za památku považován také soubor kulturních statků a věcí, i když některé z nich nebyly památkami.

Pro pochopení citovaných ustanovení je významný obsah zvláštní části důvodové zprávy. Podle ní byla všeobecným pojmovým znakem kulturní památky především nenahraditelnost určité věci s tím, že nemusí jít o naprostou nenahraditelnost, stačí, že věc, která jinak měla vlastnosti památky, by bylo možno opatřit jen s nepoměrným úsilím nebo nákladem. Dále důvodová zpráva předpokládala, že charakter památky dodává věci buď její vztah k některé osobě (tvůrci, majiteli), nebo určitá dějinná okolnost nebo umělecká podstata díla či materiál, z něhož je předmět vyroben, nebo příslušnost předmětů k celé vývojové řadě vyznačující prvotní stav, vývoj a pokrok výroby v určité době.

K pojmu souboru věcí důvodová zpráva uváděla, že památkami jsou nejen jednotlivé věci památkové povahy, nýbrž i soubory věcí, i když jednotlivé části souboru nemají samy o sobě

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

památkovou povahu, např. soubory staveb, dochované historické prostředí sídlištních celků, soubory různých předmětů, jako sbírky, knihovny, archivy, úplná výrobní nebo bytová zařízení apod. Pojitko těchto částí v památkový celek bylo dáno namnoze praktickými hledisky konkrétního způsobu provádění ochrany památek.

V praxi je doposud přikládán velký význam ust. § 2 odst. 3 cit. zákona, podle něhož se v pochybnostech považovala věc za památku až do rozhodnutí výkonného orgánu krajského národního výboru, který si před rozhodnutím vyžádá posudek Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody.

Podle důvodové zprávy vycházelo toto ustanovení zákona z předpokladu, že v převážné většině případů je nesporné, že jde o památky. Zvláštní část důvodové zprávy výslovně uváděla: *„Jde především o movité památky, které jsou uloženy v muzeích, galeriích, archivech, knihovnách, státních hradech a zámcích apod. Avšak i pokud jde o památky nemovité, bylo již za dosavadní činnosti památkových orgánů, zejména v posledních letech, dostatečně objasněno a dosaženo ve většině případů také shody o tom, které objekty je třeba považovat za kulturní památky. Jenom tam, kde by vznikly pochybnosti, rozhodne o povaze předmětu výkonný orgán krajského národního výboru po vyjádření Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody.“*

Tehdejší vymezení pojmu kulturní památky je významné zejména z toho důvodu, že zákon za ni považoval jak uvedený kulturní statek, tak historické prostředí, dále věc nebo soubor věcí. Je samozřejmé, že pro účely rozhodnutí o zápisu by kulturní statek či historické prostředí v konkrétním případě musely být obvyklým způsobem definovány, aby bylo zřejmé, jakých věcí, zejména pak nemovitostí, se týká.

Podle ust. § 7 zák. č. 22/1958 Sb. se památky zapisovaly z evidenčních důvodů do státních seznamů. Chráněny však byly i památky do těchto seznamů nezapsané, které odpovídaly zákonem stanovené definici..

Výkonný orgán krajského národního výboru byl zmocněn k vedení státního seznamu nemovitých a státního seznamu movitých památek. Do státního seznamu nemovitých památek se zapisovaly veškeré nemovité památky na území kraje, zatímco do státního seznamu movitých kulturních památek se zapisovaly pouze významné movité památky na území kraje, pokud nebyly osobním majetkem nebo nebyly uloženy v muzeích, galeriích, nebo jiných podobných ústavech.

Podrobnosti dále stanovila vyhláška ministerstva školství a kultury z 9. června 1959 č. 116/1959 Ú.l. o evidenci kulturních památek.

Podle ust. § 1 cit. vyhl. se měly do státních seznamů zapisovat z evidenčních důvodů veškeré nemovité památky na území kraje. Zatímco národní kulturní památky se zapisovaly do státních seznamů na základě rozhodnutí vlády, že památka je národní kulturní památkou, v ostatních případech rozhodoval o zápisu odbor školství a kultury rady krajského národního výboru po vyjádření krajské komise státní památkové péče.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Seznamy měl vést odbor školství a kultury rady krajského národního výboru, který výkonem této agendy - **s výjimkou rozhodnutí o zápisu** - mohl pověřit příslušnou přímo podřízenou organizaci.

Podle ust. § 2 cit. vyhl. se seznamy skládaly z kartotéky, sbírky příloh a rejstříku, pokud šlo o nemovitosti, byl nedílnou součástí seznamu také snímek katastrální nebo pozemkové mapy, popřípadě jiných mapových operátů, který zachycoval památku a její ochranné pásmo nebo nejbližší okolí s památkou pohledově souvisící.

Do seznamů měly být zapisovány základní údaje o památce a o skutečnostech, které se k ní nebo k památkové rezervaci vztahovalo, jakož i údaje o jejich změnách, kromě toho se mohly zapisovat i další evidenční údaje. Zápisy měly být prováděny do 15 dnů ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o zápisu, popřípadě rozhodnutí o upuštění od ochrany památky, nebo ode dne, kdy se odbor školství a kultury rady krajského národního výboru dověděl o změně zapsaných skutečností, zároveň se zápisem měly být uloženy do sbírky příloh doklady, podle nichž byly zápisy provedeny, a šlo-li o nemovitosti, také snímek katastrální nebo pozemkové mapy, popřípadě jiných mapových operátů, nebo se v něm měl provést zakres změny. Tyto zápisy měly být prováděny z úředního nebo jiného podnětu (je ovšem zřejmé, že vlastní zápisy měly být prováděny výhradně na základě rozhodnutí příslušného národního výboru o zápisu).

Ust. § 3 odst. 2 cit. vyhl., který stanoví, že okolnost, že některá památka nebo památková rezervace není zapsána v seznámech, není důkazem, že nejde o památku nebo o památkovou rezervaci, nicméně ve své době nesporně poskytoval určitý prostor pro ochranu nezapsaných věcí. Účel tohoto institutu je celkem zřejmý, neboť měl-li být zákon aplikován v praxi, nebylo by reálné omezovat jeho dopad jen na památky, zapsané do státních seznamů, jejichž naplnění představovalo dlouhodobou záležitost. Nicméně záhy se začaly projevovat názory, z nichž byly patrné určité restriktivní tendence v jeho chápání.

4.2 Národní kulturní památky

Již zákon č. 22/1958 Sb. upravoval kategorii národních kulturních památek. Ust. § 3 tohoto zákona stanovilo, že památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa, prohlašuje vláda na návrh ministra školství a kultury po vyjádření rady příslušného krajského národního výboru a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody. Národní kulturní památky se zapisovaly podle ust. § 7 odst. 3 cit. zák. do příslušného státního seznamu. Dále zákon stanovil, že národní kulturní památky požívají zvýšené ochrany podle dalších ustanovení tohoto zákona. Při rozhodování o údržbě, užívání a správě národních kulturních památek byl příslušný výkonný orgán krajského národního výboru povinen si předem vyžádat posudek Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody.

První skupina 33 národních kulturních památek byla prohlášena usnesením vlády ČSSR č. 251 ze dne 30. 3. 1962. Prováděcí vyhláška ministerstva školství a kultury o národních kulturních památkách ze dne 9. 6. 1959, č. 117 Ú. I., kladla mimo jiné důraz na úlohu někdejšího Státního ústavu památkové péče.

4.3 Památkové rezervace

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

K prohlášení prvních rezervací za účinnosti zákona o kulturních památkách došlo rozhodnutím ministra školství a kultury až v roce 1961. Tyto výnosy, pokud nebyly explicitně zrušeny, jsou vzhledem k 42 odst. 2 stále v platnosti, nicméně v plném rozsahu nevyužívaly zmocnění, které zákon o kulturních památkách a prováděcí vyhláška poskytovaly.

Problematika památkových rezervací byla podrobně upravena zákonem o kulturních památkách a prováděcí vyhláškou ministerstva školství a kultury č. 181/1959 Ú. I.

Zvlášť byl upraven postup pro stanovení rozsahu památkové rezervace v hlavním městě Praze. K jeho prohlášení však došlo na úrovni nařízení vlády až v roce 1971, přestože historické jádro Prahy vykazovalo nesporné hodnoty ve smyslu tehdy platné právní úpravy a předmětem diskuse mohl být nanejvýš rozsah rezervace a konkrétní průběh její hranice.

Určitou výjimku představuje Státní archeologická rezervace Levý Hradec, která byla zřízena na základě § 2 nař. vlády č. 274/1941 Sb. a oznámena úředním sdělením. V důsledku zásady presumpce správnosti a zákonnosti je třeba ji považovat za stále platnou.

4.4 Archeologie

Archeologické problematice byla věnována část třetí zákona o kulturních památkách, nazvaná „Zvláštní ustanovení o výzkumech a výkopech památek archeologických“

K provádění archeologických výzkumů zákon zmocňoval pouze Archeologický ústav Československé akademie věd. Muzea, u nichž trvale působili vědecky školení odborníci, mohly provádět archeologické výzkumy po dohodě s Archeologickým ústavem ČSAV. Výjimky mohlo povolit ministerstvo školství a kultury.

Zákon stanovil, že výzkumy a výkopy se provádějí po předchozí dohodě s vlastníkem (uživatel) nemovitosti, na níž měly být práce prováděny. Nedojde-li k dohodě, byl příslušný rozhodnout výkonný orgán krajského národního výboru, zda je vlastník (uživatel) nemovitosti povinen strpět provedení výzkumu a výkopu, a určit též podmínky, za nichž se práce provedou.

Náhodné nálezy archeologických památek musely být hlášeny přímo nebo prostřednictvím výkonného orgánu místního národního výboru Archeologickému ústavu ČSAV a krajskému muzeu. Ohlašovací povinnost se vztahovala na nálezce, vedoucího prací, při nichž byly památky nalezeny, a vlastníka nemovitosti nebo rozpočtovou, hospodářskou nebo jinou organizaci, která nemovitost spravovala, a to nejpozději druhého dne poté, kdy se o nález dozvěděli. Hlášením jedné osoby byli ostatní osoby od povinnosti hlášení osvobozeny.

Nález a naleziště muselo být ponecháno beze změny až do ohledání zástupcem Archeologického ústavu ČSAV nebo krajského muzea, a to nejdéle do tří dnů ode dne hlášení. Je-li nebezpečí v prodlení, byl tento zástupce zmocněn zařídit na nalezišti vše, čeho je třeba pro okamžitou ochranu nálezů.

Zákon stanovil, že veškeré movité archeologické památky, jež budou získány výkopy nebo náhodnými nálezy, byly národním majetkem a ukládaly se do muzeí.

Nálezci archeologické památky z drahého kovu nebo jiných cenných surovin přiznal výkonný orgán okresního národního výboru odměnu až do výše běžné ceny hmoty, z níž byla nalezená památka zhotovena. V ostatních případech mohlo být přiznáno nálezné ve výši 10 % muzejní ceny nálezů; nálezné mohlo být přiměřeně sníženo, pokud by plné nálezné bylo nepřiměřeným ziskem.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škoda způsobená výzkumy, výkopy nebo opatřením potřebným pro ochranu nálezů hradil Archeologický ústav AV ČR, nebo organizace, která výzkum prováděla. Pokud nedošlo k dohodě o náhradě, rozhodoval o ní a o její výši výkonný orgán okresního národního výboru.

4.5 Národní výbory jako orgány státní památkové péče a jejich působnost

Z hlediska náležitostí právních aktů, jimž bylo rozhodováno o zápisu do státních seznamů podle zák. č. 22/1958 Sb. je nezbytné vrátit se k tehdejší organizaci státní správy, tedy k dnes již víceméně zapomenuté problematice působnosti národních výborů a jejich orgánů. I ta totiž ve sledovaném období prodělala určitý, poměrně složitý vývoj se závažnými změnami, majícími zásadní dopad v oblasti působnosti příslušných orgánů národních výborů na úseku památkové péče, přičemž právě tato okolnost má nezastupitelný význam při posuzování zákonnosti při provádění zápisů do státních seznamů nemovitých kulturních památek.

V roce 1960 došlo k poměrně rozsáhlým změnám v organizaci státní správy, která se projevila i v systému národních výborů.

Dne 12. 6. 1960 nabyl účinnosti zákon č. 65/1960 Sb. o národních výborech, kterým byl zrušen zákon č. 13/1954 Sb. o národních výborech, účinný v době přijetí zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách. S ohledem na zde sledovanou problematiku se touto starší úpravou před rokem 1960 není nezbytné blíže zabývat, neboť za její účinnosti k zápisům kulturních památek do státních seznamů ještě nedocházelo.

Významné bylo ustanovení § 8 odst. 2 zák. č. 65/1960 Sb., podle něhož národní výbory řídí a odpovídají za společensky důležitá odvětví hospodářství a kultury, neboť podrobnější úpravu vztahů, týkajících se ochrany kulturních památek, resp. výkonu státní památkové péče otázek, tento zákon neobsahuje. Dále ust. § 15 cit. zák. stanovilo, že okresní národní výbory jsou v soustavě národních výborů hlavním článkem řízení rozvoje hospodářství a kultury, tedy i v státní památkové péči.

Další podrobnosti stanovilo vládní nařízení č. 71/1960 Sb. o rozšíření pravomocí a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání a činnosti jejich orgánů. Podle jeho ust. § 8 odst. 5 měly místní národní výbory spravovat památkové objekty místního významu, rozhodující význam však má nepochybně až ust. § 21 odst. 6 cit. vlád. nař., podle něhož okresní národní výbory rozhodovaly o kulturně politickém využití a ochraně památek i přírody v okrese a spravovaly významné památkové objekty.

Určité podrobnosti obsahovala Instrukce ministerstva školství a kultury z 5. října 1961, čj. 44377/61, poř. č. 40 Sb. NV. V oblasti státní památkové péče odkazovala zejména na ust. § 21 odst. 6 vl. nař. 71/1960 Sb. Podle čl. A. 3. písm. b) vedly krajské národní výbory „... (prostřednictvím krajských středisek státní památkové péče a ochrany přírody) státní seznamy nemovitých a movitých kulturních památek (§ 7 odst. 2 pam. zák.)...“ Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) byla první organizační formou územních organizací památkové péče v jednotlivých krajích a hlavním městě Praze, které se postupně transformovaly až do současných územních odborných pracovišť Národního památkového ústavu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Následně směrnice MŠK z 28. 2. 1962 čj. 6820/62 – V/2 předpokládá již zcela samozřejmě, že o zápisech kulturních památek rozhodují okresní národní výbory.

Systém národních výborů byl nově upraven zákonem č. 69/1967 Sb. o národních výborech, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1968 a právní úprava z roku 1960 byla zrušena. Tento zákon, byť po určitých změnách pozdějšími předpisy, platil poměrně dlouho a byl zrušen až v roce 1990 zákonem č. 367/1990 Sb. o obcích a s ním také zanikla soustava národních výborů. Ust. § 19 zák. č. 69/1967 Sb. stanovil, že národní výbory podle zvláštních předpisů vykonávají státní správu, a to mimo jiné na úseku ochrany kulturních památek. Působnost okresního národního výboru pak vyplývala z ust. § 27 odst. 2 cit. zák., které stanovilo, že okresní národní výbor vykonává státní správu na všech úsecích uvedených v ust. § 19 tohoto zákona. Samostatná působnost národního výboru (do níž náležela i péče o zlepšování životního prostředí) byla upravena v ust. § 38 cit. zák.

Pro úplnost je třeba poznamenat, že zák. č. 146/1971 Sb. stanovil v příloze C, položce 32, že působnost k vedení státních seznamů a rozhodování o zápisech do nich se přenáší z krajských národních výborů na okresní národní výbory měst Brno, Plzeň a Ostrava.

Z výše uvedeného výkladu vyplývá, že za účinnosti zák. č. 65/1960 Sb. v souladu s ust. § 21 odst. 8 vl. nař. 71/1960 Sb. byly příslušnými orgány prvního stupně ve věcech ochrany památek školské a kulturní komise okresních národních výborů.

V působnosti krajských národních výborů zůstala pouze působnost zajišťovat státní památkovou péči na území kraje a řídit krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, vést jeho prostřednictvím státní seznamy kulturních památek, přestože k vydávání rozhodnutí o zápisu do příslušného seznamu již byly příslušné okresní národní výbory, dále některé zřizovatelské a další úkoly.

Podle zák. č. 69/1967 Sb. byly orgány prvního stupně ve věcech ochrany památek odbory kultury okresních národních výborů.

Jakkoli formálně byly postavení a působnost orgánů státní památkové péče upraveny racionálním způsobem, ve skutečnosti národní výbory až na výjimky žádné správní řízení nevedly a tudíž o zápisu podle tehdy platných předpisů nerozhodovaly. Mnohdy je jediným dokladem z někdejších okresních národních výborů stručná zmínka v zápisu z jednání rady okresního národního výboru či školské a kulturní komise o schválení či dokonce jen o projednání předloženého návrhu seznamu kulturních památek. Taková písemnost ovšem vůbec nedokládá, že bylo vedeno v konkrétním případě správní řízení podle tehdejších předpisů, obvykle šlo o politické rozhodnutí, zda byl předložený materiál, obsahující seznam kulturních památek navrhovaných k zápisu, z tehdejších ideologických hledisek přijatelný či nikoli. Konkrétní správní řízení o zápisu jednotlivých kulturních památek pak zřejmě měla následovat, ale většinou se tak vůbec nestalo.

Tato situace se změnila v posledním období účinnosti zákona č. 22/1958 Sb., zejména pak z roku 1987, však byla vydána rozhodnutí některých okresních národních výborů o zápisu, která mají odpovídající náležitosti. Je zřejmé, že mnozí pracovníci památkové péče se snažili vyvíjet maximální snahu, aby na úrovni okresních národních výborů došlo k zápisu

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

navržených nemovitostí dříve, než vstoupí v účinnost nová právní úprava, přinášející centralizované prohlašování kulturních památek ministerstvem kultury. To v odborné veřejnosti z pochopitelných důvodů vzbuzovalo obavy z přísnějšího uplatňování politických kritérií a z nepružnosti v postupu ústředního orgánu státní správy.

4.6 Generální aktualizace státního seznamu nemovitých kulturních památek

Generální aktualizace státního seznamu nemovitých kulturních památek byla prováděna na základě usnesení vlády tehdejší ČSR č. 25 z 31. 1. 1973 jako součást Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče a zásad kategorizace.

Organizačně byla zajišťována zejména SÚPPOP a jednotlivými KSSPPOP, zatímco podmínky pro materiálně technické zabezpečení tohoto úkolu mělo vytvořit tehdejší Ministerstvo kultury ČSR a národní výbory.

Pro ověření správnosti a spolehlivosti údajů Generální aktualizace byly vytvořeny Krajské a okresní prověřkové komise generální aktualizace státních seznamů, které měly protokolárně potvrzovat správnost vyplnění v inovačních a prověřovacích rubrikách částí 1 sběrných formulářů generální aktualizace. Zatímco okresní komise měla mimo jiné vypracovávat protokoly potvrzující správnost a úplnost údajů a předávat protokoly a vyplněné sběrné formuláře zástupci KSSPPOP, úkolem krajské komise bylo podávat připomínky k zpracovaným materiálům, hodnotit činnost okresních komisí, sumarizovat nedostatky prověřovaných rubrik a na základě automatizovaně zpracovaných přehledů podat návrh na jejich odstranění a konečně předávat postupně protokoly potvrzující správnost a úplnost údajů SÚPPOP a KSSPPOP. Vedle toho ještě měla Ústřední hodnotitelská komise pro generální aktualizaci státních seznamů nemovitých kulturních památek zejména vypracovat republikový závěrečný protokol s dalšími opatřeními, a to do 31. 10. 1987.

Z archivovaných stejnopisů protokolu není patrný způsob ustavení komisí, protokoly sice obsahují podpisy předsedy a členů, avšak chybí jakýkoli důkaz, že by mohlo jít o správní komise ve smyslu ust. § 57 zák. č. 69/1967 Sb. o národních výborech. Z obsahu protokolů rovněž jednoznačně vyplývá, že nešlo o správní rozhodnutí národních výborů o zápisu do státních seznamů ve smyslu ust. § 7 odst. 3 zák. č. 22/1958 Sb., jak požadovala tehdy platná právní úprava.

Podle metodických materiálů Generální aktualizace měl být „fond nemovitých památek zapsaných ve státním seznamu“ členěn na jednotlivé kulturní památky, památkové rezervace, areály a soubory nemovitých kulturních památek. Tyto materiály také obsahovaly definice těchto pojmů, které však nebyly v souladu s tehdy platnou právní úpravou.

Nejnápadnější je tento rozdíl u památkových rezervací, které metodické materiály Generální aktualizace charakterizují jako „území, jehož charakter a prostředí určují významné kulturní památky a jejich soubory uchované v historickém vývoji (historickým vývojem)“, zatímco ust. § 4 zák. č. 22/1958 Sb. stanovil, že tvoří-li skupina nemovitých památek se svým prostředím celek, může ministr školství a kultury v dohodě s dalšími ministry a ostatními vedoucími zúčastněných úřadů prohlásit tento celek za památkovou rezervaci a stanovit podmínky, jimiž se v ní má řídit stavební činnost.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Je tedy na první pohled zřejmé, že v tomto případě pokyny k provádění Generální aktualizace nerespektovaly příslušné ustanovení zákona č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách a dokonce některá jeho ustanovení interpretovaly značně svérázným způsobem (zatímco zákon stanovil jako předpoklad prohlášení památkové rezervace existenci celku tvořeného skupinou nemovitých památek a jejich prostředím, pokyny bezdůvodně operují s pojmem „významné kulturní památky“, který tehdy platná právní úprava užívala ve zcela jiné souvislosti v ust. § 7 odst. 2 cit. zák. v případě movitých kulturních památek, které však na prohlášení památkové rezervace nemohly mít vůbec žádný vliv).

Ještě více zarážející je skutečnost, že již od počátků účinnosti zák. č. 22/1958 Sb. muselo být zřejmé, že na rozdíl od kulturních památek, u nichž díkce některých ustanovení cit. zákona i příslušných prováděcích předpisů umožňovala extenzivní interpretaci památkové ochrany i na věci, které se do státních seznamů nezapisují, nejsou zapsány nebo o jejichž zápisu nebylo rozhodnuto, památkové rezervace mohly být prohlašovány pouze výše uvedeným zákonným způsobem a nikoli jiným. Tyto individuální právní akty, jimiž byly dosavadní památkové rezervace prohlášeny, nebyly považovány v metodických materiálech za závazné.

Podle metodických materiálů Generální aktualizace měl být „fond nemovitých památek zapsaných ve státním seznamu“ členěn na jednotlivé kulturní památky, památkové rezervace, areály a soubory nemovitých kulturních památek. Tyto materiály také obsahovaly definice těchto pojmů, které však nebyly v souladu s tehdy platnou právní úpravou.

Nejnápadnější je tento rozdíl u památkových rezervací, které metodické materiály Generální aktualizace charakterizují jako „území, jehož charakter a prostředí určují významné kulturní památky a jejich soubory uchované v historickém vývoji (historickým vývojem)“, zatímco ust. § 4 zák. č. 22/1958 Sb. stanovil, že tvoří-li skupina nemovitých památek se svým prostředím celek, může ministr školství a kultury v dohodě s dalšími ministry a ostatními vedoucími zúčastněných úřadů prohlásit tento celek za památkovou rezervaci a stanovit podmínky, jimiž se v ní má řídit stavební činnost.

Zcela mimo terminologii zákona č. 22/1958 Sb. zavedla Generální aktualizace pojem areál. Podle citovaných metodických materiálů mělo jít o „historicky a funkčně ohraničený celek kulturních památek, z nichž jedna je určující (hrad, zámek, kostel). Ve výkladu pojmu areál (z latinského *area* – volné prostranství, staveniště) veškerá slovníková literatura zdůrazňuje vazbu na určitou ohraničenou plochu.“ Tehdejší právní úprava ovšem nerozeznávala žádné „určující“ kulturní památky ve vztahu k jiným.

Lze mít za to, že nejvíce zavádějící byla argumentace ohraničenou plochou. Vzhledem k tomu, že materiály Generální aktualizace nerozeznávaly výše zdůrazněný vztah stavby a pozemku, iniciovala nebo alespoň zásadním způsobem napomohla snad právě tato pasáž k nebyvalému rozšíření zcela nesprávné představy o tom, že pozemek je jakousi součástí či dokonce příslušenstvím stavby a že právní úkony, týkající se staveb, lze zároveň vztahovat i na pozemky, na nichž tyto stavby spočívají. To mělo v praxi ten důsledek, že pokud bylo původně rozhodováno o zápisu staveb jako kulturních památek, a nikoli pozemků, na nichž byly situovány, v rámci Generální aktualizace byly tyto pozemky mnohdy chápány jako součást kulturní památky. Podobně materiály Generální aktualizace přinesly nový pojem „soubor kulturních památek“, zatímco ust. § 2 odst. 2 zák. č. 22/1958 Sb. rozeznával pouze

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

soubor kulturních statků a věcí, který byl považován za kulturní památku, i když některé z nich nebyly památkami.

Podle materiálů Generální aktualizace bylo vytváření souborů a areálů pro její účely údajně diktováno pohnutkou vyššího zájmu ochrany celku, aniž ovšem byl tento celek řádně institucionalizován ve smyslu ust. §§ 4 a násl. cit. zák. Další problém představuje neodůvodněné zavedení pojmu „památkový objekt“. Zámecké zahrady a parky měly být považovány – jako část architektonizované přírody – za nemovitou kulturní památku. To samo o sobě nepředstavovalo žádné novum, neboť tehdejší právní úprava umožňovala ochranu i těch kulturních památek, které nebyly zapsány do státních seznamů. Jak bylo výše uvedeno, pokud nebylo řádně rozhodnuto o zápisu kulturní památky v souladu s ust. § 7 zák. č. 22/1958 Sb., ve státním seznamu nemovitých kulturních památek příslušného kraje figurovat neměla, a pokud se tak stalo, šlo o zápis bez právního důvodu.

Podobně závěr o tom „*kostely se hřbitovy, márnici, kaplemi, zvonici apod. tvoří vždy areál, pokud ovšem nejde o násilné uvádění jednotlivých objektů do vzájemného vztahu, což neodpovídá ani metodice Generální aktualizace ani cílům celé akce*“, sice dokládá snahu autorů metodiky o věcnou správnost na straně jedné, avšak zároveň dokumentuje apriorní ignorování samostatnosti takovýchto jednotlivých věcí, které se pochopitelně mohly stát kulturní památkou jak individuálně, tak dohromady jako architektonický soubor či dokonce historické prostředí, ale nemůže být sporu o tom, že bylo nezbytné, aby byly v rozhodnutí o zápisu jednotlivě identifikovány.

Průběh a výsledky Generální aktualizace je tedy zásadně nezbytné klasifikovat podle právní úpravy, platné v době jejího provádění. Přes nesporný přínos spočívající zejména v upřesnění lokalizace mnohých kulturních památek či bližší postizení předtím opomíjených či dokonce neznámých významných kulturně historických hodnot je třeba konstatovat, že veškeré případy „administrativního“ rozšíření památkové ochrany na věci, o jejichž zápisu do státních seznamů kulturních památek nebylo pravomocně rozhodnuto, byly ve své době nezákonné. V této souvislosti je třeba opětovně zdůraznit, že správní řízení bylo po procesní stránce již tehdy upraveno správním řádem z roku 1967.

Věci, které byly v důsledku popisovaného postupu zapsány bez právního důvodu do státních seznamů, sice mohly být považovány za kulturní památky ve smyslu ust. § 7 zák. č. 22/1958 Sb., avšak jen za účinnosti tohoto zákona, zatímco později tomu tak již nebylo.

Toto hledisko by mělo být rozhodující a s ohledem na požadavek právní jistoty nelze dnes okruh věcí, na které by měla dopadat památková ochrana, svémocně rozšiřovat pomocí argumentace různými funkčními, vlastnickými či jinými „celky“. Vzájemné vztahy různých věcí, byť vyplývající z objektivně existujících skutečností, nemohou být záminkou k zjevnému obcházení, či dokonce porušování zákona.

Generální aktualizace byla zamýšlena především jako nástroj k odstranění administrativních nedostatků v evidenci kulturních památek, paradoxně přinesla nedostatky ještě závažnější. Ve své době byla nicméně využita jako prostředek k rozšíření památkové ochrany na další památky, které do té doby ve státních seznamech nefigurovaly. Je pravděpodobné, že přestože tehdy uplatněný postup kolidoval s platnou právní úpravou památkové péče, do určité míry přispěl k uchování nikoli nepodstatné části hmotného kulturního dědictví. Výsledky Generální aktualizace pak namnoze přežívají v současném Ústředním seznamu kulturních památek přes

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

jeho další rozsáhlé a nákladné aktualizace dodnes, pokud nedošlo k novému prohlášení konkrétních jeho položek již podle § 2 zákona o státní památkové péči.

Literatura: J. Hobzek, Vývoj organizace Státní památkové péče v českých zemích, in: Památková péče 1945-70, sborník SÚPPOP, Praha 1971, 48n. ,V. Vinter, Vývoj organizace státní památkové péče v Československu v letech 1945-1960, Zprávy památkové péče 1960,2, 54- , J. Svatoňová, Vývoj právní úpravy ochrany kulturních památek, Správní právo 1986, 393-408, Zákon o kulturních památkách. Výklad zákona zpracovali F. Plachý a J. Ondrušek. Státní ústav památkové péče a ochrany přírody Praha, 1959. F. Plachý, *Praxe a teorie státní památkové péče*, PP 1969, s. 205 –208. Z. Kostka, Teoretické otázky péče o kulturní památky, ZPP 1961, s. 76 – 84.V. Vinter, Hodnocení kulturních památek – klíčová otázka teorie a praxe památkové péče, ZPP 1962, s. 33 – 38, 64, O. J. Blažíček, Základní otázky soupisové evidence, hodnocení a státního seznamu kulturních památek, ZPP 1961, s. 3 – 8.

F. Plachý, Některé právní otázky památkové péče, ZPP 1963, s. 114 – 11, V. Novotný, Základní inventarizace Nemovitých památek, PP 1969, s. 194 – 204. Význam státních seznamů zdůraznil tentýž autor již dříve, Zpřesnění úkolů na úseku památkové péče, PP 1966, s. 1 – 4, V. Novotný, Ještě o evidenci kulturních památek, Památky a příroda 9/1976, s. 526 – 529, F. Plachý, Státní památková péče po nové organizaci národních výborů, ZPP 1961, s. 195 – 196.